

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Quassim Cassum, „Self and World” Oxford, New York: Oxford University Press, 1997 [recenzja]

Author: Paweł Jędrzejko

Citation style: Jędrzejko Paweł. (2002). Quassim Cassum, „Self and World” Oxford, New York: Oxford University Press, 1997 [recenzja]. "Er(r)go" (2002), Nr 5, z. 1, s. 157-158.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Quassim Cassam, *Self and World*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1997; wydanie w miękkiej oprawie (1999). 208 stron. Publikacja anglojęzyczna.

W przedmowie do książki *Jaźń i świat* Quassim Cassam definiuje swoje założenia następująco: „Centralnym elementem mojego wywodu jest teza, iż nie jest możliwe adekwatne wyjaśnienie samoświadomości jaźni bez uznania wagi pewnych form samoświadomości cielesnej, której analityczna tradycja filozoficzna poświęciła jak dołąd zaskakująco mało uwagi”. Przedstawioną przez autora argumentacja jest wynikiem badań koncentrujących się wokół tezy P.F. Strawsona sformułowanej w pracy *The Bounds of Sense (Okowy sensu)*, iż, aby być istotą samoświadomą, człowiek musi postrzegać siebie jako cielesny obiekt wśród innych cielesnych obiektów,

W najogólniejszych zarysach *Jaźń i świat* jest pracą eksplorującą naturę samoświadomości na drodze systematycznego poddawania w wątpliwość kolejnych argumentów, jakie tkwią u podłoża powszechnie dotąd uznawanego i wpływowego poglądu, iż introspektywna świadomość siebie jako obiektu w świecie nie jest możliwa. Quassim Cassam przedstawia poglądy opozycyjne wobec twierdzeń filozofów empirycznych i idealistycznych (Hume, Kant, Wittgenstein), dostarczając przekonujących argumentów, iż postrzegana z perspektywy samoświadomości jaźni, nie jest „systemowo nieuchwytna” („systematically elusive”) oraz, że świadomość własnych myśli i doświadczeń wymaga poczucia własnej myślącej i doświadczającej jaźni jako ukształtowanego, umieszczonego w świecie, stałego, fizycznego obiektu wśród innych obiektów.

Książka składa się z pięciu zasadniczych rozdziałów. Rozdział pierwszy, *Jaźń i świat (Self and World)* wprowadza podstawowe dla pracy pojęcia oraz oferuje przegląd najważniejszych stanowisk filozoficznych w debacie poświęconej tej relacji. Następnie czytelnik zapoznaje się z wątpliwościami autora wobec Kantowskiej tezy o niesubstancjalności jaźni (teza o wykluczeniu – *The Exclusion Thesis*) i z dyskusją, jaka wokół tej tezy się wywiązała.

Dyskusja nad Kantowską tezą prowadzi w kolejnym podrozdziale do części krytycznej pracy. Rozpoczynają ją (zmiierzające ku obronie tezy o konieczności postrzegania własnej jaźni w kategoriach przedmiotowych jako warunku samoświadomości) rozważania nad tzw. *argumentem samoświadomościowym (The Self-Consciousness Argument)*, czyli argumentem, którego epistemologiczną przesłanką jest twierdzenie, iż podmiot *jako* podmiot („*subject qua subject*”) nie może być swym własnym przedmiotem, gdyż wymagałoby to introspektywnej świadomości własnej jaźni jako ustalonej substancji – przy czym nie jest możliwe, by utrwalona w jakiegokolwiek stałej postaci jaźń mogła uobecnić się w płynnym ciągu wewnętrznych wyglądów. Odwołując się do prac takich badaczy, jak Ryle, McGinn, Allison, czy Shoemaker, wyznacza Cassam przestrzeń metodologicznych kontrowersji, jakie wiążą się z przesłankami leżącymi u podstaw powszechnie uznanych twierdzeń na temat podmiotowej samoświadomości – i w ten sposób przygotowuje grunt, na którym (w kolejnych rozdziałach) budować będzie wywód o konieczności samoświadomości jaźni jako fizycznego obiektu w świecie.

W rozdziałach drugim, trzecim i czwartym, autor prezentuje kolejno trzy argumenty, na których wspiera swoją tezę. Pierwszym z nich jest *argument z obiektywności*, budowany na założeniu, iż samoświadomość wiąże się ze zdolnością do myślenia o niektórych przynajmniej postrzeżeniach jako o postrzeżeniach *obiektów*, czyli – innymi słowy – iż konkretne przedmioty poddają się postrzeganiu, lecz są zdolne do istnienia poza percepcją. Założenie to umożliwia twierdzenie, że – aby doświadczenie mogło spełniać taki „warunek obiektywności” – podmiot musi posiadać świadomość samego siebie jako fizycznego obiektu. Słabą stroną tego argumentu, jak Cassam przyznaje, jest brak podstaw do twierdzenia, iż przedmiotowe doświadczenie musi koniecznie spełniać warunek obiektywności. Stąd też konieczność wprowadzenia do wyводу kolejnego, „posiłkowego” argumentu, w którego założeniach samoświadomość definiowana jest jako zdolność świadomości do przypisania sobie jej własnych reprezentacji. Taki *argument z unifikacji* wykaże, że warunkiem „zunifikowanej świadomości” jest pojmowanie niektórych subiektywnych postrzeżeń jako postrzeżeń obiektów. Zorientowanemu w ten sposób wywodowi poświęcony jest rozdział trzeci książki, który prowadzi do przedstawionego w rozdziale czwartym *argumentu z tożsamości*. Podstawowe dla tego argumentu pojęcie samoświadomości opiera się na założeniu, iż samoświadomy podmiot musi nie tylko być zdolny do przypisania sobie reprezentacji, ale także musi posiadać świadomość swojej własnej „numerycznej” tożsamości jako podmiotu *różnych* reprezentacji. Tak więc konceptualna wersja argumentu tożsamościowego zasadza się na tym, że pojmowanie siebie jako fizycznego obiektu jest warunkiem koniecznym samoświadomości, ponieważ jest jednocześnie warunkiem koniecznym świadomości własnej tożsamości. Argument z tożsamości – odwrotnie niż argument z unifikacji – przedstawia związek między samoświadomością i warunkiem obiektywności jako *wniosek*.

Trzy argumenty, które filozof przedstawia w centralnych rozdziałach pracy, dostarczają ostatecznie podstaw do zakwestionowania Kantowskiej tezy o wykluczeniu, która – mimo długiej historii i filozoficznej produktywności – okazuje się tezą niemożliwą do utrzymania. W ten sposób autor dowodzi swej własnej zasadniczej tezy, tym samym kończąc wywód.

Praca *Jaźń i świat*, która dzięki przejrzystej kompozycji wynikającej ze zdyscyplinowanej argumentacji w sposób przystępny przybliży czytelnikowi złożoną problematykę podmiotowości, tożsamości i samoświadomości, jest nie tylko ważną propozycją filozoficzną, ale także może stanowić swoiste kompendium koncepcji samoświadomości, jakie dotąd wykształciła myśl nowożytna. Wypada też zgodzić się z opinią P.F. Strawsona (recenzenta książki), który podsumował swą lekturę *Jaźni i świata* twierdząc, iż praca Quasima Cassama ujmuje trudny problem samoświadomości „całościowo, subtelnie i z niezwykłą precyzją” – i jest pozycją „niezbędną dla każdego filozofa, którego zainteresowania wkraczają w tę wymagającą dziedzinę”.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Oddział Filozoficzny, ul. Stawki 13, 00-632 Warszawa, tel. 22 622 42 00, www.buw.edu.pl